

ELENCHUS
AUCTORUM ET OPERUM

QUI IN HOCCE VOLUMINE CONTINENTUR.

BS 548

M5

V. 14

CORDERUS.

In librum Job Commentarium (à capite 26 ad finem).

RONDET.

Dissertation sur le temps où Job a vécu.

J. E. MULLERUS.

Dissertatio de terrâ Jobi.

MATTH. MULLERUS.

Dissertatio de angelorum concilio, ad Job cap. 1, vers. 6

CALMET.

Dissertatio in morbum Job.

IDEM.

In illud Jobi cap. 29, vers. 18: *Sicut palma multiplicabo dies.*

BELLANGER. — BOSSUET. — S. HIERONYMUS.
ROSENMULLER. — LUD. CAPPELLUS. — DUCLOT. — LA HARPE.
RONDET. — CALMET.

Prolegomena in Psalmos.

GENEBRARDUS.

In Psalmos Commentarium (à capite 1 ad caput 13).

BERTHIER.

Notes et Réflexions sur les Psaumes.

ROSENMULLER. — IAHN. — CALMET. — RONDET. — DUGUET. — SENAULT. — HOUBIGANT.
DUCLOT. — DRACH. — GENUDE. — GLAIRE. — SAGY. — CORNELIUS A LAPIDE.
MENOCHIIUS. — NATALIS ALEXANDER. — SERARIUS. — SANCTIUS. — TIRINUS. — ESTIUS. — CROTIUS.
PISCATOR. — MALTENDA. — YATABLUS. — LYRANUS. — LUD. CAPPELLUS. — JAC. CAPPELLUS.
MERCURIUS. — PIVET. — CODURCUS. — MALDONAT. — CASTALIO. — COCCEIUS. — STULTETUS.
PRICEIUS. — JUMES. — MONDUS. — RIVETUS. — MUNSTERUS. — GEJERUS. — GALOVIUS.
VANSENIUS. — BELLARMINUS. — DRUSIUS. — MUISIUS.

Annotationes.

INDEX RERUM.

FONDO EMETERIO
VALVERDE Y TELLEZ

00000

Excudebat Migne,

in viâ dictâ p'Amboise, hors la barrière d'Enfer,

SEQUITUR COMMENTARIUM
IN LIBRUM JOB.

CAPUT XXVI.

1. Respondens autem Job, dixit:
2. Cujus adjutor es? numquid imbecillus? et sustentas brachium ejus, qui non est fortis?
3. Cui dedisti consilium? forsitan illi, qui non habet sapientiam, et prudentiam tuam ostendisti plurimam.

4. Quem docere voluisti? nonne eum, qui fecit spiramentum?

5. Ecco gigantes gemunt sub aquis, et qui habitant cum eis.

6. Nudus est infernus coram illo, et nullum est operimentum perditioni.

7. Qui extendit aquilonem super vacuum, et appendit terram super nihilum.

8. Qui ligat aquas in nubibus suis, ut non erumpant pariter deorsum.

9. Qui tenet vultum solii sui, et expandit super illud nebulam suam.

10. Terminum circumdedit aquis, usque dum finiantur lux et tenebrae.

11. Columnæ cæli contremiscunt, et pavent ad nutum ejus.

12. In fortitudine illius repente maria congregata sunt, et prudentia ejus percussit superbum.

13. Spiritus ejus ornavit cælos; et obstetricante manu ejus, eductus est coluber tortuosus.

14. Ecce, hæc ex parte dicta sunt viarum ejus; et cum vix parvam stillam sermonis ejus audierimus, quis poterit tonitruum magnitudinis illius intueri?

VERS. 1. — RESPONDENS AUTEM JOB DIXIT (1): VERS. 2. — CUJUS ADJUTOR ES? NUMQUID IMBECILLUS? ET SUSTENTAS BRACHIUM EJUS QUI NON EST FORTIS (2)? Hæc

(1) Asperius Job arguit Baldadum, quod visus fuerit supervacaneis levibusque rationibus velle tueri partes divinæ sapientiæ atque potentiæ, de quibus ipse uberius et magnificentius disputat. (Menochius.)

(2) Non dat crimini quod Dei partes suscepisset Baldad, sed quod Jobam sine causa condemnaret. Ita Chrysostomus. Potuit etiam reprehendi quod licet de Deo, tamen tumide et insolenter loqueretur, quasi magno aliquo defensionis et patrocinii beneficio devinxisset Deum, vel quod non zelo divini honoris de-

S. 6. XIV.

CHAPITRE XXVI.

1. Alors Job répondit à Baldad, et lui dit:
2. Qui prétendez-vous assister par vos discours? est-ce un homme faible qui ne puisse se défendre lui-même? ou soutenez-vous celui qui n'a pas le bras assez fort?

3. A qui donnez-vous conseil? est-ce à celui qui n'a pas assez de sagesse? et voulez-vous ainsi signaler votre prudence, en relevant par des termes pompeux la grandeur et la puissance de Dieu?

4. Qui entreprenez-vous d'enseigner? n'est-ce pas celui qui a créé les âmes et les esprits, et qui, étant la lumière véritable et la sagesse éternelle, leur a donné tout ce qu'ils ont de sagesse et de lumière?

5. Sa puissance est si grande que les géants mêmes, et ceux qui habitent avec eux, gémissent dans les abîmes ou il les tient renfermés sous les eaux.

6. Sa lumière est si pénétrante, que l'enfer est nu et découvert devant ses yeux, et l'abîme le plus profond n'a point de voile pour se couvrir devant lui.

7. C'est lui qui fait reposer le pôle du septentrion sur le vide, et qui suspend la terre sur le néant.

8. C'est lui qui lie les eaux dans les nuées comme dans un sac, afin qu'elles ne fondent pas toutes à la fois sur la terre, mais qu'elles y tombent goutte à goutte.

9. C'est lui qui soutient les cieux, qui empêche que son trône qu'il a établi ne paraisse à découvert, et qui répand au-devant des nuages qu'il a formés.

10. C'est lui qui a marqué, comme avec le compas, les bornes qu'il a prescrites aux eaux de la mer, afin qu'elles y demeurent tant que durera la lumière et les ténèbres.

11. Les montagnes, qui paraissent comme les colonnes du ciel, frémissent devant lui, et il les fait trembler au moindre clin d'œil.

12. Sa puissance a rassemblé les mers en un instant, et sa sagesse a dompté l'orgueil de cet élément superbe.

13. Son esprit a orné les cieux d'une infinité d'étoiles; et l'adresse de sa main puissante a fait paraître dans l'arrangement de celles qui forment la voie lactée, la figure d'un serpent plein de reptils.

14. Ce que nous venons de dire n'est qu'une petite partie de ses œuvres. Que si ce que nous avons entendu de sa puissance est seulement comme une goutte en comparaison de ce que l'on en peut dire, qui pourra soutenir l'éclat du tonnerre de sa grandeur?

COMMENTARIUM.

ad Baldadum per ironiam à Jobo dicta esse, communi interpretum fert opinio; quasi ipse Deum ut imp-

fendendi disputaret, sed proventus spiritu contentio- nis et pertinacia; vel, tandem quod Jobo desideranti Dei conspectum ut pro se diceret, Baldad repugnetur, quasi vaperetur in Jobi superior evaderet, ideoque à provocazione ad divinum tribunal conaretur evadere. (Menochius.)

Respondens Jobus Baldado ceterisque amicis, ironice interrogat, putentne fore ut verbum suis sece doceant, recantur, consolentur; ea plane ratione, ac si solatium afferendum esset homini viribus, animo et ratione destituto? Commode etiam hic locus expo-

007710

heillum adjuvare niteretur. Dum enim Baldad tam multis Dei potestatem et terrorem commemorat,

nitur : Audetisne jura Dei defendere, quasi ille patrocinio vestro indigeat? An illum docere vultis, quasi careat sapientia? Ita intellexisse videtur S. Hieronymus, cum versiculum quartum ita vertit : *Quem docere voluisti? nome enim, qui fecit spiritum sanctum? Apertis etiam eandem interpretationem secuti sunt Septuaginta : Cui ades, vel quem adjuveris es? Numquid non cui multa est fortitudo, et cui brachium potens est? Qui consilium dedisti? nonne cui omnis sapientia est? Quem sequeris? nonne cui maxima est virtus? Cui annuntiasti verba? spiritum autem cuius est quod exit ex te? Eundem sensum interpretes plerique amplectuntur.*

Alter sensus, priore loco propositus, alii placet, in quam sententiam ita priores hi versiculi explicari possunt : Vers. 2 : *Quomodo adjuvisti illum, cui vires desunt? Quomodo brachio tuo sustentasti imbecellem?* 3 : *Cui consilium dedisti? An illi, qui caret sapientia, et communicasti illi sapientiam abunde?* 4 : *Quom noni quidquam docuisti? Cui etiam largitus es? Ad litteram : Anima cuius egressa est ex te? Chaldaeus aliter : Quid auxiliatus es absque fortitudine? salvasti brachio invalido? Quare dedisti consilium absque sapientia? et videtur tibi quod sapientiam plurimum ostendisti? Cui annuntiasti aliquid? Vel : Quom loqui docuisti? Et cuius spiraculum exivit a te? (Calmet.)*

כח- עזרת לא-הו- quam adjuvisti eum cui non robur est? invalidum. Ambigunt interpretes num hoc ad duos oratores priores, quibus Bilbadus auxilium venerat, an ad ipsum Jobum, aut ad Deum, cuius causae hic ultimas, non nimis reliquis, se assertorem et patronum profitebatur, sit referendum. Ex triplici facie secundam, cum majori interpretum non, praesertim, ut salsa cum ironia Baldadam rideat, nihil in medium afferendum, quod ad rem factat, quod prius intactum, aut si sequi, aut nullò melius prospectum non sit, ut reliquo capite abunde docet. Alio alterum hemistichium, כח- עזרת לא-הו- est, non repetendum : quam serenas, sustentasti, brachium cui non est potentia, brachium invalidum, i. e., me, omnibus exhaustum ac destitutum viribus. (Rosenmuller.)

כח- עזרת לא-הו- cui open fers? num ei qui vires non habet? Quom (vel, quanam re) adjuvisti destitutum virtute? Admirantis est, et hoc dicit אפוא-למה-.

Et sustentas, etc. עזרת לא-הו- scripsisti brachium destitutum robore? Quem serenas? an eum qui non habet potens brachium? Intellegunt hæc, vel 1° de Jobo et fratribus ejus, q. d. : Egregium verò consolatorem, auxiliatorem et doctorem! Nempe hæc appositè mones. Hic partes veri amici representantur, succurrere amico viribus fracto, languenti opem ferre, consilere hærenti, preire erranti, tristi læta nuntiare, atque dependenti adare animos. Egregium miseris! Tam jehum est oratio tua, ut infirmans hinc non roboretur, nec insipientes discat, etc., vel 2° de ipsius sententiâ, q. d. : In quo adjuvisti opinionem tuam, que planè infirma est, de Providentiâ Dei? Putasti eum confirmare brachio in quo nulla est virtus, i. e. ratione invalidâ? vel 3° de Deo, ad quem communitè referant. O quam egregie eum adjuvisti qui imbecillus erat, etc. : quasi tuo patrocinio Deus indigeat. Non dat criminis quod Dei partes suscepisset, sed quod de Deo tumido et insolenter loqueretur, quasi defensionis beneficio divinixisset Deum, vel quod non zelo gloriæ Dei, sed spiritu contentionis, disputaret; vel quod id cum injuria Jobi faceret, quem sine causa condemnavit. (Synopsis.)

Deus chassé sont les certaines (la version grecque établit ces deux points) : La première, que le texte original doit être lu avec les interrogations marquées dans la version, et qu'autrement on n'entend pas le sens; la seconde, que Job ne parle point ici de lui-même, mais de Dieu. La suite en est une preuve,

sanè videbatur Dei partibus quodammodo diffidere, nisi ipse illas tam operose suscipere defendendas, veritus ne, si Jobus cum Deo disputaret, inferior Deus in sua causâ evaderet; et si solus Job eum deo ageret, posset Deo judici imponere tanquam rerum ignaro. Quare merito Job orationem ejus irridet, sicut apertè decimo tertio cæteros amicos suos eadem de causâ irriserat dicens, cap. 13, 7 : *Numquid Deus indiget vestro mendacio, ut pro eo loquamini dolos? Numquid faciem ejus accipitis, et pro Deo judicare stinim? aut placebit ei quem celare nihil potest? aut decipietur ut homo vestris fraudulentis? Ipse vos arguet, quoniam in abscondito faciem ejus accipitis; ita et modo ait, cuius adjutor es? Non enim veritatis defensorum, sed potentioris adjutorem agere videris, cum tantum adversarii, quem putas, mei potestatem amplificas; quod si adjutorem agis, cuius adjutor es? Deine? at ille cum potentissimus sit, ut tu ipse prædicas, nullius eget patrocinio. Quare sanè frustra hanc tuam orationem habuisti.*

Pulchrè ad hunc locum S. Gregorius, lib. 17 Moralium, cap. 11 : *Adjuvare, inquit, imbecellem, charitatis est, adjuvare vero potentem velle, elationis. Ac si aperte dicat : Dum eum juvare niteris sub cuius et magnitudine succumbis, omne quod impendis sollicitum de ostentatione est, non de pietate. Sed inter hæc sciendum est, quia plerumque etiam Deum, qui videlicet imbecillis non est, humiliter agentes adjuvamus : Unde et per Paulum dicitur, 1 Cor. 3, 9 : *Adjutores enim Dei sumus. Nam cum ei, quem et ipse per internam gratiam infundit, nos exhortationis voce concurrimus, hoc quod ille per spiritum et agit intrinsecus nos exterius ministerio vocis adjuvamus.* Ex quo doctrina intelligitur cognitione dignissima, cur Deo gratissimi sint qui in terris toto pectore Dei partes tentant, acerrimèque pro eo cum quibuscumque hostibus pugnant; quia hoc officio suo præ se ferunt, ac profitentur se veritatis et æquitatis esse amatores; non quod ipsi ullius auxilii opus sit, aut quod aliquam ei utilitatem ulli adjutores adferre possint. Quocirca qui aliâ de causâ hoc pro Deo certat*

et une légère attention suffit pour en convenir. Ce grand homme avait remarqué dans Baldad et dans ses amis une vaine affection à l'honneur pour faire paraître Dieu plus grand et plus redoutable, et une complaisance dans eux-mêmes, assez montrée dans leurs airs et leurs manières, comme n'ayant pas été utiles à la défense des intérêts de Dieu, dont la gloire aurait couru quelque danger s'ils n'avaient fait de grands efforts pour empêcher qu'on n'obscurcît sa sainteté et sa justice.

C'est cet orgueil et cette complaisance que l'esprit de Dieu veut rabattre par les paroles du prophète. A qui pensez-vous, leur dit-il, prier votre ministère et votre éloquence? A qui croyez-vous être nécessaire? Vous connaissez-vous bien, et celui dont vous prenez la défense? dans votre hâte, est-ce vous qui avez besoin de Dieu, ou est-ce Dieu qui a besoin de vous? Pourquoi que vous affectez de paraître pleins de zèle pour sa gloire, faites-vous réflexion que vous l'usurpez? Ne vous mettez-vous pas à sa place, en prétendant être ses défenseurs; et ne le réduisez-vous pas à la vôtre, en vous imaginant que sans vous sa sainteté et sa justice seraient obscurcies? (Duguet.)

men suscipiant, vel ut fines propagent imperii sui, vel ut sententiam contumaciter defendant, atque adeo quod eis Deus propter suam infinitam potentiam terroretur, hi certe nihil de Deo potentissimo mereantur, et in eum potius ingrati quam grati sunt. Non enim honesto, sed utili potius ad agendum duentur. Metus autem potentie Dei ut honestus sit, non debet ita totus in utilitate versari, ut honestatis causam, quominus adjungi possit, prorsus impediât, ut theologi docent.

Ceterum sic etiam exponi possit, ac si Job Baldada dicat : *Quis fructus ex omnibus tuis sermonibus perceptus est? et primum quidem, cui opem tulisti? Numquid homini debili? Servastine brachium viribus destitutum? quasi diceret : Bona doctrina non debet temerè projici, sed illi, ad quem dirigitur, aptam et accommodatam instructionem adferre; ut, verbi gratiâ, si videamus hominem pedibus dejectum, et ita perterrefactum, ut consolatione opus habeat, si adversus ipsum fulminetur, nonne hoc fuerit ipsum penitus ad desperationem adigere? Contra, si videas hominem, qui in peccatis suis obdormiverit, contemptor Dei sit, qui etiam omnes admonitiones irrideat, et tamen illum demulceas, et blandâ oratione tractes, nonne præstaret te tacere, quam ludibrio erga ipsum verbum Dei exponere? Jobus igitur ostendit frustra Baldadam de potentia Dei locutum esse, neque ad personam suam satis aptè et appositè, cum animus afflictus consolatione potius erigendus, quam severâ increpatione dejectendus fuisset. Quomohrem exprobrat illi sermones, quos ita acrem effuderat, sonum duntaxat inutilem ferens. Cur verò? Quia, inquit, non profuerunt ad confirmandum debilem, ad servandum et vindicandum ab interitu brachium, quod tanquam fractum erat. Hoc nempe proprium consolatoris munus est, erigere et corroborare debiles, impotentes et penitus dejectos stabilire et confirmare divinis promissionibus, que in Scripturâ continentur, paragogicè eas ad solamque miserorum verbis aptè suggerendo et in memoriam revocando, quomodo nimirum Deus declarat se defensurum suos, et satis in suo spiritu virium esse ad ipsos labantes sustentandos, indeque auxilium expectandum cum fiducia, etc. Quibus omnino contraria Baldad et socii Jobo, importuni vexatores verius quam consolatores, afflictio increpabant velut unguis in alcedibus ejus existentes, et inefficacia consilia usque ad nauseam viro sapienti obtrudentes.*

VERS. 5. — CUI DEDISTI CONSILIUM (1)? FORSITAN SUI QUI NON HABET SAPIENTIAM, ET PRUDENTIAM TEAM EXTENDISTI PLURIMUM. Frustra certè quis consilio jurare nititur eum qui sapientissimus est. Quomohrem inutilis et supercancana Baldadi oratio fuit. Sed veritas et pietas in Deo defendendâ spectanda est, ut aliquando ipse pro se contra me causam agat? (Trinit.)

Posteriori hemistichio iterum præmittendum כח- עזרת לא-הו- quem egregie! ודעתה, prudentiam, rationem, vid. not. ad 5, 12, 6, 13. רב-רב Secundum multitudinem, i. e., copiosè, seu multiplicem. ודעתה, notam fecisti, ostendisti. Multum scilicet accumis ostendisti! (Rosenmuller.)

cujus momenti sit hujusmodi defensio. Nam, ut præclarè S. Gregorius, lib. 17 Moralium, cap. 11 : *Dare et stulto consilium, charitatis est; dare sapienti, ostentationis; dare vero ipsi sapientie, perversitatis. Sequitur : Et prudentiam tuam extendisti plurimum.* Omnis qui prudentia recta est, plurima non est; quia juxta Pauli vocem, non plus appetit sapere quam oportet sapere. Cui verò plurima non est recta; quia dum ultra modum tenditur, in quolibet latere ostendit declinat. Prudentiam, verò suam plurimum ostendunt, qui prudentiores videri præ aliis appetunt. Quod stulto præsumptionis est, non prudentie virtutis, que in omni re hoc imprimis cavendum docet : *Ne quis nimis.* Servare enim oportet modum et medium in omni virtute. Nam, ut bene monet Origenes, virtus, si in extrema dilabitur, fit vitium. Ut ergo vera sit prudentia, debet sapere ad sobrietatem; Græcè *de re cognoscere*; quod Irenæus lib. 5, cap. 20, veritè sapere ad prudentiam; S. Hieronymus, lib. 1, contra Jovinianum, sapere ad pudicitiam; S. Augustinus, epist. 47, sapere ad temperantiam. Temperantia autem, inquit, est modus et temperamentum quo quisque uti debet, ut intra suos terminos se coercat. Et hoc noster interpretes vult, cum veritè sapere ad sobrietatem; hoc enim propriè est *cognoscere*. Ubi notanda in Græco pŕichra paronomasia, *epistote* eis *re cognoscere*, quasi dicas, sapere ad sapiendum sobriè. Hinc S. Chrysostomus et Syrus vertunt, sapere ad modestiam, id est, ad humilitatem. Græcè *καταπραΐναι*, ait S. Chrysostomus, dicitur *ἀπὸ τοῦ τῆς σῶσης τῆς σπῆρας ἕξαι*, id est, ab eo quod *σπῆρας* habentur sanas; sanas autem facit modestia et humilitas. Nam immodestus et superbus mente valere nequit, id est, firmus consistere; sani et constantis iudicii ac propositi esse nequit, sed desipit, exorbitat, et quovis demente furiosior fit, inquit idem Chrysostomus.

VERS. 4. — QUEM DOGERE VOLUISTI? NONNE EUM

כח- עזרת לא-הו- Cui consuluisti? et cui non est sapientia? Quid (vel quomodo, vel quomodo), consuluisti (vel quale dedisti consilium), et cui non est sapientia? (Quasi tuo consilio Deus egeret ad mundum regendum. Alii tamen de Jobo hunc versum, sicut priorem, intelligunt, q. d. : Vix me ut errantem docere, etc. Alii sic : Quare id consilii cepisti sine sapientia? i. e., imprudentem.)

ET PRUDENTIAM, etc. ודעתה לרב-רב, variè reddunt : *Et decertum, seu prudentiam, ad nullum ostendisti; ironia est : Et nullum accumis ostendisti, et sapientiam abundè indicasti? Et quod res est (lib. essentialium) plurimum fecisti notum? Et quod res est (lib. essentialium) nulli scilicet, quem insipientem pronuntias, q. d. : Tantùm abest ut facto proslis nulli, ut ne verbis quidem adjuvetis. Et ram ipsam (sive vel substantiam et veritatem, hoc est, veritatem) plenissime demonstrasti, et notam fecisti, nempe, Dei majestatem et potentiam; que, si absque te fuisset nemini cognita esset. Tu pro tuâ sapientia, Deo præscribere vis quomodo mecum agat, ne me ad thronum admittat, sed majestate absolute, etc. Et veritatem amplectens explicasti, scilicet (est enim ironia) abundè notum reddidisti. Alii sic : *Evange doces qui affluit sapientia? Tunc supercancanæ res? vident ordinem? Q. d. : Ex tua oratione erras legem rectè vivendi minime apprehendit.* (Synopsis.)*

QUI FEGIT SPIRAMENTUM (1) Quasi dicit: An Deum ipsum verbis tuis docere atque instruere voluisti, ut sciat quid pro se loquatur, aut quomodo se defendat, cum ipse nequaquam vel tuâ vel cuiusquam instructione indigeat, qui omnem intellectualem spiritum animamque hominis ipse creavit, quando in eum inspi-

ראו-מי הרוח כלה, cui indicasti (verbum ראו interdum accusativo persone constructum, vid. infra, 31, 37, Ezech., 45, 19), sermones? i. e., hæc exposuisti, verba fecisti? Hieronymus: Quem docere voluisti? Eum, qui te melius hæc novit, et qui de Dei potentia plus dicere possit, quam tu. An me potes tam rudem esse, ut isthæc ignorem? Convertit risum in manifestam indignationem. ונשת-מי יגלה כסך, Et halitus cuius, cuiusnam spiritus ex te exiit? tene divino afflatu et impulsu censuimus tam pervulgata et supervacua edisserere? Conf. Hilkie verba ad Michæam, 1 Reg. 22, 24: « Non Dei sanæ, cuius oracula te fundere ceasas; sed tu tuis ipsis, atque adeo Eliphasi spiritibus et affectibus ex te loquitor; non Numinis spiras oraculum, sed Eliphasi « pravam interpretationem, applicationemque, tibi ab « antesignano vestro inspiratam velut. » A. Schulens. (Rosenmuller.)

(1) וראו-מי הרוח כלה, cum quo (vel, apud quem, vel, cui) indicasti (annunciasti, narra, expos, exposuisti) sermones? sub. istos, vel, verba fecisti? Cum quo putas te verba facere? An cum homine imperito? Qui annunciasti? qui scilicet, hæc ignorat. Apud eum loqueris qui te melius novit potentiam Dei, etc.; vel potius sic: Apud quem es locutus? nempe apud eum qui sapientissimus est, nec tuo consilio vel patrocinio egens, scilicet Deum. Cui hæc exposuisti? miline, an Deo? Si mihi, possum hæc melius quam tu exponere; si Deo, non eget tuo patrocinio. Cui bono hæc protulisti? Qui his verbis est aditus? Nec Deo prosumt, qui instructione non habet opus, Isa. 42, 5; nec mihi, quia ista novi, sed nihil ad meum statum aut causam facium.

NONNE EUM QUI FEGIT SPIRAMENTUM? ונשת-מי יגלה כסך, et anima, sive spiritus (vel halitus, id enim proprie est נשמה) ut patet ex Gen., 2, 7 et 7, 22; 1 Reg., 17, 17; Job., 4, 9, et 35, 4, et 37, 9 vel 10; Ps. 18, 16; Isa., 2, 22 vel 3, 1 et 50, 38; Dan., 10, 17, indeque per metaphor. effecti significat animam) cuius exiit (vel egrediar, vel prodit, vel ortus est) à te? vel ex te? Variè explicatur: Cuius animam ista verba vivificasti? quem labascentem confirmasti? quem sapientiore fecisti? Cuius animam fecisti? i. e., lucratu es Deo? Nam qui aliquem erudit in pietate, ejus animam facere dicitur, Gen. 12, 5. Quem consolatus es tam efficaciter, vel ut anima ejus, qua in corpore ex mucrone sepulta jacebat, rursus è latere prodierit, seseque pro corpore exeruerit, vel, quod rectius puto, ut ex te, i. e., ex sermone tuo, halitus in ipso ex mucrone cessans, et quasi in profundo corporis conclusus, rursus inde prodierit? Errant autem qui dicunt ונשת-מי יגלה כסך proprie esse animam rationalem, quia et bruti tribuntur, Gen. 7, 22. Cuius animæ vires superdidisti? quem recreasti? Cuius anima exiit, et interclusa cepit reciprocari, à te, tuo afflatu? Qui respicit, ejus halitus exiit, quod est signum vitæ. Cuius spiritus vel ex te, i. e., doctrina tua, refocillatus est, ac revixit? vel superfactus est ac admiratione raptus ad eloquia tua? Vel sic: Ex cuius spiritu locutus es? Quem secutus talia dixisti? à quoniam ista accepisti? Alii aliter: Ego hæc, sicut procedentia, ad Deum refero, q. d.: Cuius animam formasti, ut Deus spiritum formator (et Pater, Heb. 12, 9) ut te cum Deo conferre audas, cujus consilium dare, aut eum defendere, tanquam et par, an ego superior? Alii sic: Et cui spiraculum exiit à te? Cui bono hæc protulisti? etc. Verba sequentia vide ad primum versûs membrum. Frustra inanem illum halitum et ventum emisisti et consumpsisti. Alii: Et apud quem verba facta? Quasi נשמה animam pro persona sumpsisset, q. d.: Animæ cuius, etc.?

(Synopsi.)

ravit spiraculum vitæ, seu spiramentum et mentem illustravit, et sapientia mirâ perfectâ? Quomobrem necesse ut ipse omnium maximè sit intelligens et sciens, à quo tam angelis quàm hominibus omnis scientiæ et intelligentiæ initium existit. Est igitur hæc quedam circumlocutio divinæ omnipotentis atque sapientiæ nullâ in re indigentis humanâ sapientiâ, vel industriâ, vel consilio; quare nec à homine doceri potest, ut qui nullâ ratione indiget humanis adminiculis. Qui enim novit potuitque vitam universis viventibus conferre, potens quoque atque sapiens. erit universa quæ ad homines spectant optimâ ratione disponere. Quo argumento etiam usus est S. Paulus, dum in Actis Apostolorum inter concionandum, ait, cap. 27, 24: Deus qui fecit mundum et omnia que in eo sunt, hic cæli et terræ cum sit Dominus, non in manufactis templis habitat, nec manibus humanis colitur, indigens aliquo, cum ipse det omnia vitæ, et inspirationem, et omnia. Id est, sapiens et potens est largiri omnia alia bona simul cum vitâ. Stultè ergo Baldad Deum potentissimum et sapientissimum puerilibus consiliis suis imbuere nititur.

Hebræa sic verbum de verbo reddi possunt: Cui narraisti sermones? et cuius spiritus exiit ex te? Quo modo etiam Græci et Chaldeæ convertunt. Nam Septuaginta legunt: Τὸν ἀνεπίστατον ἄνθρωπον πῶς δὲ τοῦτο ἐξήκολούθησεν αὐτόν; Cui annunciasti verba? spiramem autem cuius est quod exiit ex te? Id est, putasne me disputans te cum homine aliquo imperito disputare, et qui sermones et argumenta tua ponderare nesciat? et cui sermons et argumenta tua ponderare nesciat? qui sermons magistri profers doctrinam? quisve te ita instituit? Id enim significat phrasid illa Hebræa: Cuius spiritus exiit ex te? Quasi diceretur: Quo spiritu loqueris? Numquid Dei aut hominum spiritus? Et hic quidem sensus doctrinæ spiritali servit. Nam quando aliquis doctrinam salutis annuntiat, caveat oportet, ne quidquam ex sensu suo proprio proferat; illud reprobans, non esse quod hic se homo commendat, sed duntaxat à Spiritu Dei regi debere, et habere eam virtutem, cuius meminit D. Paulus, ut ipsum à Deo missum esse intelligatur. Illud igitur valdè requiritur; sed si textus series considerabitur, potius dicendum est, Jobum, juxta id quod supra tetigimus, velle ostendere, sermones Baldadi non fuisse apte et apposité propositos, quia suam animam non vivificârunt. Tunc enim verbum Dei ut par est tractatur, quando dat nobis animam ad ambulandum, et corroborat nos in nostris debilitatibus, ut nos agiles reddat, etiamsi fractas lumbas habuerimus; cùmque pro eo quod omni vigore nobis et destituti eramus, fortes nos reddat; sed et nobis tanquam in morte constitutis vitam communicat. Cæterum cùm nihil horum Baldadi verbis, sed omnia contraria inessent, jure merito Job hominis imperiti se sapientiore docere satentis arrogantiam increpat, ut qui non Dei, sed proprio vel potius satanico spiritu loquatur.

VERS. 5. — ECCE GIGANTES (1) GEMUNT SUB AQUIS, ET QUI HABITANT CUM EIS. LOCUS hic variè torsi et

(1) Pisces immanis magnitudinis, cete que maris

distraxit interpretes, dum non satis in gigantum significatione conveniunt; quorum opiniones cùm à Pinela Sanctioque fusiis recenseantur et expendantur, non insistant, et marini gigantes propter vastam corporis molem appellari possunt.

GEMUNT SUB AQUIS, qui pisces profundis gurgibus maris demers, possunt gemere quasi premantur aquarum mole.

ET QUI HABITANT CUM EIS, pisces alii minores. (Menochius.)

ECCE GIGANTES, tempore Noe, gemunt sub aquis diluvi, et qui habitant cum eis, id est, omnis familia, et, ut Chaldeæ veriti, omnis exercitus illorum. Allegorice, demones in tatura deturbati, in centro terre gemunt sub aquis, seu sub abyssis aque que permeat viscera terre. Ita sanctus Gregorius, sanctus Thomas et Lyranus. Sic passim Scriptura infernum vocat locum gigantum, imò et gentiles, teste Macrobio.

Vides hic veterem opinionem, gigantes nempe sub aquis sepultos jacere. Sive deducta hæc fuerit è Scripturis docentibus, gigantes impios aquis diluvii mersos perisse; sive alimide derivata, conceptis faciem verbis non semel apud poetas et historicos profanos legitur. Horum alii tradunt, exempli gratiâ, Typhæum conditum esse sub aquis lacus Sirbonidis. Alii potius clausum narant sub Scyllâ, humi stratum, cuius caput Ætna premit. Sunt qui gigantes in imâ abyssi parte mergant:

Hic genus antiquum terræ, Titania pubes, Fulmine dejecti, fundo volvantur in tino.

Et alibi: Aliis sub gurgite vasto Infectum elatur scælus, aut exaritur igni.

Ponit illos Homerus in extremis terræ et pelagi finibus, loco tenebris horrendo, et mortalibus inaccesso. Exhibet etiam Scriptura Rappahim vel gigantes sub terra clausos, et veluti in obscurum carcerem collectos. Infernum appellat Salomon conventum Rappahim Verba facientes ad regem Babylonis Isaias, et Ezechiel ad regem Tyri et Ægypti, uterque extrema illis mala prænuntiatur, que utrumque regem manebant, quibus in infernum venientibus luturam aiunt, ut Rappahim, vel gigantes, veteres illi heroes, è loco suo obviam futuri sint, ut venientes excipiant. Porro iis que apud veteres poetas de inferno parentur, simillima sunt ea que leguntur in Prophetis, Proverbiis, et hoc Jobi loco. Sacri fortassis scriptores hæc in re phrases profanis similes usurpare, vel inanibus Hebræorum Idæorumque opinionibus comivere voluerunt, quibus gentibus eadem facili sedebarat hæc opinio, quæ cæteris erat.

Interpretum quidam nomen Rappahim explicandum censuerunt de montis marinis sub aqua latentibus; nullus tamen Scripture locus afferri posset, in quo ea vox hunc sensum exhibeat. Alii exponunt de semini-bus, ovib; piscium, ac de plantis in mari crescentibus. Hæc tamen omnia nihil meliora sunt quam sententia illorum qui de metallis vel de demonibus in inferno clausis interpretantur. Quam primo loco dedimus opinionem, æ planior est et communior. Ita verò Hebræum reddendum arbitramur. Rappahim vel gigantes gemunt sub aquis, et alii habitatores earum. Septuaginta: Numquid gigantes renascentur, reviviscunt sub aquis, et è medio eorum, qui illic habitant? (Calmè.)

ECCE GIGANTES GEMUNT SUB AQUIS; tritones videtur indicare; pro gemunt in Hebræo est fortantur.

ET QUI HABITANT CUM EIS, ingentia cete, velut armenta tritonaum. (Grotius.)

Hebr.: Morua edentur in lucem, hæc est, reviviscunt, et de sub aquis habitatores earum. Hoc vult, et qui sepulcro conditi in terram resoluti sunt, et qui in mari absorpti sunt, atque isthic quasi habitant, aliquando de omnipotentia excitandi sunt. (Lud. Cappellus.)

Volia que les balaines sont formées et nourries sous

hil attingit hic repetere. Communior et verior sententia est agi hic de illis qui ante diluvium vixerunt; quapropter fortassis etiam dicti sub aquis gemere, quia tempore Noe (qui unus gigantum, sed justus) oppressi frustra mollantur emergere. Hæc est communis Patrum expositio, ideoque per cæteras amplectenda; quam confirmat Symmachi versio ὄντα, contra Deum pugnantis. Et sic Olympiodorus, D. Hieronymus, S. Gregorius, Philippus presbyter, et B. Tho-

les eaux, et toutes les espèces de poissons qui y habitent. — Avant que d'expliquer ce verset, il est nécessaire d'en établir la version. Rappahim ne signifie proprement que des hommes d'une taille énorme et monstrueuse; mais dans un sens plus général, il convient à tous les animaux d'une grandeur extraordinaire. — Ceux qui prétendent qu'il signifie aussi mortui, et qui croient en avoir une preuve dans le Psalme 87, v. 11, se fondent sur le texte ponctué comme nous l'avons. Mais il y a beaucoup d'apparence qu'en laissant les mêmes lettres, il faut lire, non rappahim, mais rophaim, medici, ou plutôt ruppahim, sanati à medicis. Quand il serait vrai qu'il signifie aussi mortui, ce sens ne conviendrait point au texte, parce qu'on ne peut l'unir au verbe reholalon, qui est le passif de reholal, gemunt, formæ. Τριτῶνες γινώσκονται, nutritur, Scylliam.

Pour entendre ce que dit Job, il faut se souvenir de ce que Baldad venait de lui dire: C'est à lui qu'appartient l'empire et la terreur. Ou: Lui seul est puissant et terrible. C'est lui qui fait régner la paix dans les lieux élevés où il habite; ou: Dans le ciel, qui est son séjour. Peut-on compter le nombre de ses armées? Et quel est celui que sa lumière n'éclaire pas, ou ne discerne pas? Il avait voulu lui apprendre par les grandes choses que Dieu fait dans le ciel, combien il est juste de l'adorer; et par la connaissance qu'il a de ce qui se passe sur la terre, combien il est juste de le craindre.

Job lui répond que ce ne sont pas les seules merveilles que Dieu fait dans le ciel qui méritent du respect et de l'adoration, mais que celles qu'il opère dans les vastes abîmes de la mer, sont capables d'inspirer ces sentiments à un esprit attentif; et que pour lui, non-seulement il est persuadé que la divine providence s'étend à ce qui se passe parmi les hommes sur la terre, mais qu'elle ne néglige pas même ce qui se passe sous les eaux, et qu'elle prend soin des poissons, abandonnés, ce semble, au hasard, et dont les petits paraissent n'être que la proie des plus grands. Je commence, dit-il, par les baleines, par ces masses énormes qui ressemblent dans la mer à un cæuël, et qui sont comme des montagnes mouvantes. Qui de nous se serait figuré rien de tel au milieu des eaux? Comment se nourriront ces gouffres à qui rien ne paraît suffire, dans un élément où il n'y a ni fruits ni pâturages? Comment peuvent-ils atteindre leur proie, si prompte et si légère à la course? Que trouvent-ils au milieu des eaux, où leur vaste volume les oblige de demeurer, pendant que tout le poisson se retire à la côte, où la providence l'envoie pour l'usage de l'homme? (Qu'on y pense, et qu'on voie avec quelle sagesse Dieu a pourvu au besoin de ces colosses, d'un côté si insatiables, et de l'autre réduits en apparence à l'eau simple.

Je passe ensuite à la considération de ce nombre infini d'espèces différentes de poissons, mutuellement ennemies, et que rien néanmoins ne sépare. Combien a-t-il fallu diversifier les moyens, les ruses, les inclinations, pour conserver chaque espèce au milieu de tant d'autres qui sont appliqués à la détruire? Et qui peut comprendre le détail immense de la divine providence est entrée pour sauver et nourrir les faibles parmi tant d'ennemis si avides, si forts et si attentifs? (Duguel.)

mas. Verum cur ergo dixit Job adhuc suo tempore allos sub aquis gemere? Quia nimirum his aquis oppressi ad centrum terre descenderunt, ubi infernus est; cui artificio Dei librata pelagi abyssus superimpendit: et sic quotquot in inferno degunt sub aquis gemunt. Itaque haec verba de gehenna debent sumi, ubi cum eis habitant cacodemones simul degentes in tenebrosco tartari specu. De quo etiam Salomon in Proverbiis, 9, 18: *Ibi sunt gigantes; et in profundis inferni convivor ejus.* Ad quem locum Salomus in mystica Proverborum expositione ita scribit: « Gigantes et appellavit immundos spiritus, id est, demones; de quibus B. Job dicit: *Ece gigantes genuit sub aquis, et qui habitant cum eis, id est, demones, et omnes quos et ipsi deceperunt, et qui ipsi consenserunt, sub penis et torquentur.* Quare demones appellantur gigantes? Quia demones superbi et elati sunt, et mali ac fortes, sicut olim gigantes fuerunt. In actu ergo istorum gigantum, id est, demonum, commorabantur et omnes qui erraverunt à viâ doctrinae, id est, à viâ veritatis; quia simul cum demonibus torquentur et in pena aeternae damnationis. Habes originem fabulae poetarum, qui hinc docti suos Terro et Erebi filios monibus et insulis integris obstruerunt quoad corpora, Enceladum Siciliâ, Typhaem Inarim, Porphyrionem Delo; sed eorum animas fatentur Virgilius, Claudianus, Seneca et alii apud inferos cruciari.

Topologicè per gigantes intelliguntur principes, reges et maxime tyranni; per aquas verò populi, sub quibus gemunt, qui illis imperant. In primâ quidem mundi creatione Spiritus Domini *circuebat super aquas*, Genes. 1, 2; at modo regum spiritus ac mens aquas subjicitur quia servire illis debent quos regunt. Hic illud philosophorum placitum non habet locum, quo tradunt aquas in suo loco et centro non gravitare, sicut neque cetera elementa; quia populorum aquae adeo gravitant, ut illis ferendis vix ullus sit par. Moyses ipse, qui sanctarum aliquum virum vir erat, clamabat, Num. 11, 12: *Cur imposuisti pondus universi populi super me? non possum solus sustinere omnem hunc populum, quia gravis est mihi.* De curarum porro pondere, quo illi premuntur qui alios regunt, vide S. Gregorium, lib. 17 Moral., cap. 12.

Sed dicit fortasse aliquis: Ad Dei incredibilem potentiam indicandam sufficisset lameuta et gemitus potentium virorum explicasse. Quippe tam potens est Deus, qui auferit spiritum Principum, Psal. 75, 15, ut mittat principes in locum, ubi est gemitus et stridor dentium. Cur voluit addere illud, *Et habitant cum eis?* Crediderim id additum non ad ostendendam Dei potentiam, sed principum conditionem, qui nesciant soli ire in perditionem, sed ut plurimum eant magna stipati caeterâ. Unde D. Thomas ad hunc locum ait: *Quia non ipsi soli perierunt, sed multi alii cum eis, et tunc postea subiungit: Et qui habitant cum eis, scilicet, similitèr gemant.* Nemo potentium solus perditionem intrat, sed magna clientum, famulorum amicorumque turba comitatus. Etenim Lucifer ille, qui manè oriebatur, quando ascensiones in corde suo meditabatur,

solus proponitur dicens: *Ascendam in caelum*, etc. Isaia 14, 14, nullum secum socium trahit ut ascendat; verum ubi deturbatur in profundum, quis numeret socios sequentes illum? *Ece draco magnus et rufus habens capita septem et cornua decem, et in capitibus ejus diademata septem, et cauda ejus trahebat tertiam partem stellarum caeli*, Apoc. 12, 3. Rari sunt, aut nulli, qui admittantur ad potentium glorias; at ingens semper est multitudo quae trahitur à potentibus eadentibus, qui omnes suos familiares et unanimes praecipite noverunt. Sic Ezechielis cap. 31, 18, dicitur ad Pharaonem Regem: *Cui assimilatus es, de inclyte atque sublimis inter ligna voluptatis? Ece deductus es cum lignis voluptatis ad terram ultimam; in medio circuncisionum dormies cum eis qui interfecti sunt gladio. Ipse est Pharao et omnis multitudo ejus.* Perit itaque Pharao, at non perit solus; immò ingens illa ministrorum multitudo, quae ad instar lignorum paradisi illum ubique obumbrabant, simul perit cum illo; ipseque cum lignis voluptatis ingreditur ultimam terram inferni. Pharao est princeps qui, cum ingenti multitudine ministrorum, in mortem aeternam incidit. Nec otioso dicitur potens in infernum ire *cum lignis voluptatis*. Posset enim explicatis dicere cum ministris; sed maluit dicere *cum lignis voluptatis*, ne videantur ex multitudine sociorum solatia creari potentibus pereuntibus, sed potius aggravari supplicia. An qui in flammam cadit cum adjunctis sibi lignis non potius ardebit quam minuet ignem? Si ministri rapti ad peccatum ligna sunt quae ignem augeant dominis. Hinc nata est illa sollicitudo divitis epulonis, qui dicebat: *Rego te, pater Abraham ut mittas Lazarum in domum patris mei; habeo enim quinque fratres, ut testetur illis, ne et ipsi veniant in hunc locum*, Luc. 16, 25. Quippe flammis possessus timebat suorum adventum, ut cremandus timet ligna quibus major ignis exurgat; et necesse precabatur miser suorum ad se accessum quasi necessario imminente alio diveri, ne majori cremaretur igno adhibitis tot lignis.

VERS. 6. — **NECUS EST INFERNUS CORAM ILLO, ET NULLUM EST OPERIMENTUM PERDITIONI (1).** Id est, nihil

(1) Profunda quaeque et obscurissima loca nihil Dei oculis tegere possunt: divinum enim oculorum aëne vel ipsas profundissimas tenebras pervadit. *Infernus est perditio sui locus*, in quo impij post mortem abierunt. S. Joannes utitur voce *Abaddon*, quae hic redditur *perditio*, ut abyssum vel infernum significet. De inferni situ idem sensit Job et Hebraei videtur ac Graeci et Romani; seu potius communi opinione ferebatur, in profundissimo terre loco esse: *Tum Tartarus ipso*

hic vocat in princeps tantum, tenditque sub umbras, Quisitas ad inferentem caeli suspectus Olympum. Reddi potest Hebraeus: *Sepulcrum et infernus nuda sunt coram illo*; explorat illa, et circumfusus illorum tenebras penetrat. Sepulcrum et *Abaddon* vel infernum idem quibus hic coloribus Salomon non raro pingit: *Caelum*.

Videt quae geruntur in inferno, licet sit in infimis terre visceribus. **PERDITIONI**, idem est quod inferno. (Menoehius.) **NULLUM EST OPERIMENTUM PERDITIONI**, id est, perditio, seu mors et infernus, occultari Deo non potest. (Tirinus.)

absconditum est oculis Dei, penitissima et abstrusissima quoque inferni loca penetrant. Subtilissimus quippe ac perspicacissimus est Dei visus, neque terra obiectu tenebrarumve obducto divinae cognitioni quidquam subducit, omnia pervidit, omnia pervadit, omnia implet, in omnibus locis et in omnibus rebus (si secundum usum theologorum loquamur) est per essentiam, praesentiam et potentiam.

Per essentiam certè, quia ejus divina substantia nullis clausa terminis, nullis circumscripta limitibus, nullis locis definita, omnibus rebus et locis intimis adest quam ipsemet res, vel ipsamet loca adsunt sibi. Et sicut cum sol est in fervore diei, ejus lux seculum suam naturam est in toto aere, et in omnes ejus partes pervadit, ita ut nulla sit pars, quantumvis minima, quae luce vacua aut inanis existat: ita profecto natura divina, quae lux substantialis, immaterialis et infinita est, quam nulla nebula obscurat, omnibus intimè adest, et universa penetrat, et velut causa conjuncta dat suis effectis, ut in esse subsistant. Licet per omnia similitudinem non quadret; nam tota lux in toto aere est, et pars lucis in parte; at Deus ubique est totus, qui nec locorum spatii distenditur, aut rerum varietate distrahitur, aut partium diversitate dividitur.

Intima etiam terrae ita ejus conspectui patent, ac si nuda essent, et sine ullo operimento; cò etiam Dei intelligentia ac potentia pertingit. **יָדָן**, propr. *perditio*, et Proverb. 15, 11, cum **דָּאָשׁ**, ut *indomitum*, jungitur, et ex caeteris quoque, quibus legitur, locis infra, 28, 22, 51, 12, Ps. 88, 12, manifestum est, infima terrae loca, manum sedes, illo nomine designari, quamvis denominationis ratio sit incerta. *Hebraei terrae centrum* eo nomine appellari existimant, quòd ibi res quae sunt nobis velut pedes, utloque procedat à nostro conspectu. Alii, quòd quae in illud descendunt, pererunt. (Rosenmuller.)

ET NULLUM OPERIMENTUM PERDITIONI. **Gratio** terrae, quod cuncta animantia mortua abscondit. (Grocius.) **Hebr.**: **SEPULCRUM NUDUM EST CORAM IPSO, NEQUE TEGUMENTUM EST PERDITIONI**; hoc est: Deus novit quot et quantos mors aëque sepulcrum absumpserit, et ubi jacent, eosque inde, quum libuerit, educturus est in lucis luminis auras. Praedicat hic Job omnipotentiam Dei, quum et in creatione rerum omnium, earumque sustentatione atque conservatione olim prodidit, et in excitatione mortuorum aliquando demonstratus est, quum è terrae visceribus et mari rediret in vitam mortuos omnes qui istis conditi sunt, juxta illud Apoc. 20, 15: *Rexi: **Ubi sunt à fundamentis terrae et ab inferis, ubi à dextris tuis et à sinistris tuis sunt ibi ipsum quod hic Job vocat דָּאָשׁ et יָדָן, nempe יָדָן hoc loco est **obscuro, mors**, דָּאָשׁ septius pro mortuis in Scripturâ accipitur. Psal. 88, 14, Isai. 26, 14, 19, et 14, 9, Prov. 9, 18, et 2, 17, et 21, 16. Minus commode Septuag. et Vulg., gigantes. יָדָן Vulg. **ingemiscunt**, à דָּלל **dolere**; Septuag., **accusatores**, quasi dicat: Obstetricis opera educuntur in meum, nempe דָּלל est **dolere ex partu, et parturire**. Sunt qui per דָּאָשׁ hic intelligunt res mortuas sive inanimatas, puta metalla atque alia fossilia quae in terrae visceribus et sub marinis aquis, Dei virtute, fontantur atque gignuntur. Sed simplicius est ut de mortuis hominibus accipiatur hic locus, quos Deus ultimo die è terrae et maris visceribus veluti obstetricabitur **accusatores**, uti commode hic reddunt Septuaginta.***

Cujus rei ipse Spiritus Dei testis est omni exceptione major, haec cordi Davidis instillans, Psal. 158, 7: *Quòd ibo à Spiritu tuo, aut quò à facie tua fugiam? Si ascendero in caelum, tu illic es; si descendero in infernum, ades; si sumpsero pennas meas diluculo, et habitaverò in extremis maris, etenim illuc manus tua deducet me, et tenebit me dextera tua.*

Per praesentiam verò, quia nihil Deum latet, et, ut Paulus ait, Hebr. 4, 13: *Non est ulla creatura invisibilis in conspectu ejus; omnia autem nuda et aperta sunt oculis ejus.* Sed quemadmodum quis est in toto cubiculo vel conclavi per praesentiam, quia omnia quae sunt in eo loco oculis cernit, et sine ulla ambiguitate cognoscit; sic Deus, cui totus orbis quoad visibilia et invisibilia est locus exiguus, omnia intuetur, universa discernit, praesentia et futura, necnon et possibilia; et quidquid est, aut esse potest, manifestè cognoscit. Quod Regius Vates non sinit, divinam adhuc immensitatem edicens, Psal. 138, 11: *Et dixi: Forstam tenebrae concubant me, et nox illuminatio mea in deliciis meis. Quia tenebrae non obscurantur à te, et nox sicut dies illuminabitur; sicut tenebrae ejus, ita et lumen ejus. Nam si dixerit, inquit, nobis cogitatio nostra, ut in tenebris ab oculis tuis, Domine, occultemur, et ad perfrendum deficiet et impuris voluptatibus abscondamur, respondeamus ei quòd vana et insipientissima sit; nam et tenebrae tibi aperte sunt, caligo sicut claritas manifesta, et obscura nox non minus clara quam si esset meridies.*

Per potentiam denique est Deus in omnibus, quia ejus regia potestas omnibus rebus imperat, ejus vis sicut omnia fecit, ita omnia conservat, movet, dirigit et gubernat, et universa potest destruere, et in barathrum nihili praecipitare. Quam potentis immensitatem S. Job graphicè depinxit supra, capite 9, versu 4 et sequentibus: ubi vide quae notavimus. Profunda igitur inferni prorsus nuda sunt et aperta oculis ejus; et omnia quaecumque illic geruntur, eo spectante et decorente, sic fiunt, ad eum modum quo rei et malefici in conspectu iudicis torquentur et puniuntur. Ipsisque illis qui sunt in damnatione nullum est operimentum: non se possunt occultare à conspectu Dei, ita ut non ab ipso videantur; nusquam possunt ejus aspectum effugere, etiamsi in infimis sedeant inferni tenebris. Commodè etiam traducitur hic versus in arcano sensu ad intimos impiorum sinibus, ubi flagitia meditantur, suaque turpia vota recondunt.

Sed hic opponet aliquis: Si, Jobo teste, nudus est infernus coram illo, quòd iuxta doctoris Angelici expositionem idem est ac si diceret: *Ea, quae in inferno aguntur, conspicua sunt coram oculis ejus, et secundum ejus iudicium aguntur, quomodo verum erit, quòd idem Deus damnatis virginibus dicat, Nescio vos?* Matth. 25, 12. Si enim nescit in inferno cruciatus, quomodo nudus est infernus coram illo? Quae si oportimè conciliantur, ut nesciat miseritordia quòd iustitia nescit; unde et nescit et nescit: et secundum decretum Emisseni Eusebii: *Ultra nesciatur à Deo, qui Deum scire noluerunt. Quae verba notanda, et isti Osee*

Deum scire noluerunt. Quae verba notanda, et isti Osee

Deum scire noluerunt. Quae verba notanda, et isti Osee

oratio aptanda: *Non addam ultra misereri, sed obtinere oblitiscor eorum*, Oseea 1, 6. Misericordia ergo eos nescit, sed iustitia noscit, et non ignoscit; et, ut dicebat S. Thomas, quæ in inferno aguntur secundum ejus judicium sunt. Ad eum tamen horribilia sunt damnatorum tormenta, ut dubitari possit, an Deo consulto illa exerceantur, an ex furore et crudelitate vindictæ proveniant. Ideo Job clarè demonstrat nudum esse infernum coram illo, et ab illius judicio statutas esse penas, etsi acerbissimæ sint et penè intolerabiles: dicitur autem Deus illas nescire, ut suæ blanditiæ misericordiæ: adeo enim sunt duræ, ut illarum misericordiæ oblitæ videatur.

VERS. 7. — QUI EXTENDIT AQUILONEM (1) SUPER VACUUM, ET APPENDIT TERRAM SUPER NIHILUM. Ipse dicitur

(1) Ventum maxime procellosum, vel aquilonarem cœli partem: synecdoche pro toto cœlo; *super vacuum*, seu *super nihilum*, id est, super nullis columnis aut aliis fulcris: quantum ipsum spatium in quo cœlum extensum est, verè etiam sit per se vacuum, et ex se nihil.

(Tirinus.)
 וְיָרֵד אֲרָבָה עֲצֵן יָרֵד, *extendens aquilonem super inane*, q. d.: Deus extendit admirando opere cœlum ita ut nobis fulcrum, i. e., polos arcticus assurgat sursum, nec tamen aquilonem habeat, ut corinæ expansio illo opus habent, ne decidant. *Aquilonis* (עֲצֵן) nomine significatur totum hemispherium nostrum, quod aquilonare est et superius, ubi nobis polus elevatur: alter enim polus nobis sub horizonte nostro deprimitur. *Extendendi* verbum, וְיָרֵד, de cœlo, tentorii instar dispanso et distento protrahitur. Ps. 104, 2. Isa. 40, 22. 42, 5. 44, 24, 31, 43. Zach. 12, 1., unde cœlum Genes. 1, 6. וְיָרֵד דִּיכְרִית, i. e., *expansum, deductum*. וְיָרֵד דִּיכְרִית, *suspendit terram super nihilum*, non ex nihilo significat hæc creata, cœlum et terram, ut quidam volunt, sed hæc velut super vacuum et nihilum nititur: hemispherium, quod à nobis conspicitur, velut super inane extensum esse, terram autem appensam super nihilum, quia ponderibus, ut Cicero ait (Tuscul. 3, 24), librata suis, veluti nihil nititur, quasi se ipsa fulciat, quàm in centro mundi posita cœlum undique circumfusum habens et aërem, in medio mundi sine ullo fulcro pendeat. וְיָרֵד דִּיכְרִית nomen ex *defectum, abolitionem* significante, וְיָרֵד, conflatum, q. d.: *Nihil quicquam, ut בלעיל, et בל, et יל*. (Rosenmuller.)

QUI EXTENDIT AQUILONEM SUPER VACUUM. Ex polo arctico ut notiore totum axem significare videtur. In universum sustinet; ipse verò à nulla re nobis nota sustinetur.

ET APPENDIT TERRAM SUPER NIHILUM. Ovidius, 6 Factorum:

Terra pile similis nullo fulmine mixta. (Grotius.)
 Hebr.: *Qui extendit aquilonem super inane, et suspendit terram super nihilum*. Ubiqueque terrarum sinus, hæmispherium, sive cœli mediæ nobis est semper conspicua. Ea autem cœli mediæ, quæ conspicua est illis qui citra æquinoctialem lineam habitant (qualis fuit Job), est aquilonaris; ea si sensuum judicium consulamus (quibus cœlum videtur esse corpus aliqdod grave, unde veteres poëtæ fixerunt olim illud Atlantis humeris sustineri), videtur nobis non alio tubine fulcra atque sustentari, quam immenso illo æris spatio quod intercedit inter cœlum et terram, quodque à sensibus nostris apprehenditur tanquam inane et vacuum. Itaque videtur Deus mediam istam cœli aquilonarem partem extendisse atque expandisse super illud æris inane atque vacuum. Atque hic est, secundum nonnullos doctiores interpretes, loci istius

mirum est qui partem cœli Aquilonarem sive Septentrionalem, quam Polum arcticum nuncupant astrologi, extendit sive expandit ad modum pelvis sive tentorii in longitudine et latitudine suâ (juxta illud Ps. 105, *Extendens cœlum sicut pellem*: cui consentit Isaias, 4, 22: *Qui extendit velut nihilum cœlos, et expandit eos sicut tabernaculum ad inhabitandum*); idque non super solido aliquo corpore, unde arcualem illam curvaturam videretur posse suscipere, quemadmodum artifices solent hujusmodi arcuales extensiones super aliquâ re solidâ fundare, sed super fluido et instabili aere, qui à vulgo quasi vacuum aut nihilum existimatur. Globum quoque terræ gravissimum, et omnium elementorum infimum, in suo pondere appendit et librat, non super aliquibus basibus aut columnis pondus illius sustentantibus, quemadmodum solent artifices gravibus ædificis columnas substruere, aut fundamenta quibus fulciantur; sed prorsus super nihilo, super nullo prorsus ipsi præsupposito fundamento cam in loco suo constituit, et suâ ipsius mole firmavit, ita ut non moveatur in perpetuum de loco suo; juxta illud Ecclesiastæ 1, 4: *Terra autem in æternum stat*.

Super vacuum itaque dicit cœlum extensum, hoc est, super elementa quæ mortalium oculis communi loquendi more vacuitatem quandam representant. Vulgò quippe cubiculum vacuum dicitur, tamen si aere sit plenum, si aliis rebus crassioribus minime occupetur. Terra verò, quæ fundata est *super stabilitatem suam*, Psal. 105, 5, miro certè modo librata, et firmisissimæ diviniæ potentie ac sapientiæ columnis fixata consistit; ut appositè Jobus Aquilonis extensionem et terræ suspensionem ut potentie ac sapientiæ infinite argumenta produxerit.

Hanc porrò substructionem totius universitatis è tantâ illustrium rerum admirabilitate constantem ipse pollens architectus non totâ manu mirabilium effectrice, sed, ut miratur Isaias, digitalis tribus sustinet.

sensus. Potest tamen et alius fortè convenienter ei assignari: nempe tota cœli machina est veluti immensus quidam orbis, qui circa axem et polos suos vertitur; omnis autem materialis atque artificialis globus, qui in orbem super polis suis vertitur, necesse habet ut sustentetur ejus poli à corpore aliquo fixo atque solido. In cœlo autem aliter se res habet; nihil enim est quod cœli axem atque polos sustineat; itaque si sensuum judicium rursus consulamus, videtur nobis ingens illa cœli machina atque moles posita et circumægi super nihilum; nam extra cœlum nihil est cui nititur ejus poli. Polus autem qui nobis et Jobo fuit conspicuus est aquilonaris; hinc videtur dicere Deum extendisse, hoc est, posse aquilonarem cœli partem super inane et vacuum. Terra autem dicitur super nihilum suspensa, quia ponderibus est librata suis, neque alio sustentatur fulcrite. Et centrum terræ, cui innixa et imposita videtur terra (si modò dicenda est imposita alicui rei), est punctum quoddam imaginariû, non realiter existens et distinctum ab ipsa terrâ, ac propterea veluti nihil. Deinde, cum terra in medio cœlo veluti pendeat, et undequaque aere (qui inane ac vacuum, et quasi nihil videtur si cum terra crasso, denso et gravi corpore comparatur) ambatur, accommodatè ad sensuum judicium dicitur hic suspensa super nihilum.

(Lud. Cappellus.)

Itaque ridiculi sunt è profanis cosmopœia interpretes, qui Atlantem cœli feram inducunt. Impia quoque furiosi Manetis stultitia, qui aiebat, ut verbo utar Epiphaniî, lib. 2, hæresi 66, *ἀσπίδα, bajulum* esse nescio quem terram omnem suis humeris sustententem, qui trigesimo quoque anno ab humero uno pondus in altum transferrat, unde terræ motus existant. Solum ipse Demirgus totam hanc molem nutu et voluntate continet, quam, si vellet, posset uno momento in nihilum redigere, ut declaratum est supra, cap. 11, vers. 10.

De hæc autem admirabili terræ positione ita pulcherrime Isidorus Hispalensis, lib. de Naturâ rerum cap. 44: *Qualiter terra, super aërem fundata, libratis creditur stare ponderibus, sic dicit Ambrosius: De terræ autem qualitate sive positione sufficiat secundum scripturam Job; sciendum quia suspendit terram in nihilo. Philosophi quoque similiter opinantur aëre denso terram sustineri, et quasi spongiam mole suâ immobilis pendere, sicut ut æquabili motu hinc atque inde veluti alarum sufflata remigis ex omni parte librata propendeat, nec in partem possit declinare alteram, verumtamen densitate aeris sustentatur. An super aquam pendeat, quia scribitur: Psal. 105: *Qui fundavit terram super aquas*? vel quomodo aer mollis tantam molem possit sustinere terram? aut si super aquas est tam immane pondus, quomodo non demergitur, aut quomodo æquitatis libram tenet, ne in alteram partem propensa incambat? Hoc nulli mortalium scire fas est, nec illis discutere aut perscrutari licet tantam diviniæ artis excellentiam, dum constat eam lege majestatis Dei ut super aquas aut super nubes stabilem permanere. Quis enim, inquit Salomon, Eccli. 18, *sufficit narrare opera illius, aut quis investigabit magnalia ejus*? Ergo quod mortalium nature secretum est, diviniæ potentie relinquendum est.*

Considera igitur hic mihi, et tecum seriâ cogitatione expendite, unde sit tanta terræ stabilitas, cum super nihilum fundata sit, unde permanentia orbis et omnium habitantium in eo. Utique ex providentiâ Dei. Deus fidejussor est permanentis terræ, et securior hæc consistit in providentiâ et pietate Dei, quàm si super fortissimas bases esset constituta et solidata. Sic igitur de rebus nostris philosophandum est. Incerte quidem sunt providentiæ nostræ; super nihilum sæpè fundari videtur remedium necessitatum nostrarum, sed tamen existat providentiâ Domini super nos. Ecce fundamentum, ecce fulcrum nostrum; securius super hanc spem solidatur spes nostra quàm super reliqua imaginabilia fundamenta terræ ac cœli.

Inciderat aliquando S. Martinus in latronum manus; coram ipsis autem adeo placido ac sereno vultu ipse adstabat, ut admiratione capti dicerent latrones: *Vides nos et strictos enses super caput tuum, et non times? Quibus sanctus Martinus: Non timeo, quia soli Deo fido, cum nullum mihi humanum præsidium adsit. Hic, hic Dei erga nos providentiâ et misericordiâ agnoscebat, non verò hi qui confidunt in baculo arundineo Ægypti.*

VERS. 8. — QUI LIGAT AQUAS (1) IN NUBIBUS SUI, UT NON ERUMPANT PARITER DEORSUM. Est videlicet veritè potentissimique Nunains habere suamum et perfectum indolis dominatum. Hinc bonus divinerum operum estimator, Jobus ea quæ nobis ut quotidiana vilescent expendens atque contemptans, ad perfectiones divinas sibi gradum construit. Et quidem mirum est, quomodo vapores calore in altum elati à Deo ligentur, hoc est, densentur, stringantur, et in levissimis nubium vehiculis hæc illucque agantur; paulatim concreverunt regionis illius frigore, ac sensim guttæ destillant, quam vis in resolutione nubium, motu seu raptu, aliisque meteoricis pluvie observationibus variis sint celeritatis tarditatisque discrimina. Oportuit autem ut aquæ non erumperent pariter deorsum, ne omnia delerent, sed veluti cribro excreverentur, terram mollior humectarent, longoque stillicidio perfunderent.

Ecce miraculum quod quotidie videmus oculis; de eo tamen nullus cogitat, nisi frigide admodum, ita ut id statim effluat ex animo nostro; hæcque vis Dei non honoratur à nobis. Ideo Jobus volens profiteri se non ex eorum numero esse, qui per hunc mundum transcutunt belluarum more, non cognoscentes suam Creatorem: *Scio, inquit, Deum ligare aquas in nubibus suis; quia verò id nobis ordinariû est, non magna facinus; nihilominus in eo ostendit nobis Deus vim suam admirabilem. Nonne dignum admiratione est, aquas ita pendere in aëre, et ibi firmas stare, cum naturâ suâ graviore sint aëre, qui illis naturaliter loco cedit, ideòque eadant necesse est? videmus tamen illas ibi retineri tanquam in utre, ut dicitur in Psalmis. Propheta enim cæ similitudine utitur, volens exprimere miraculum, quod tam male ab hominibus agnosceatur. Cùm itaque id videmus, Deus nobis exprobat animi nostrum vitium, nosque ad se vocat, et ostendit se omnibus modis potentia admirabili prædium esse; sed videntes perique nihil vident. Si queratur, quomodo fieri possit id, cujus hic meminit Jobus, ratione convincimur, idque evidenter apparet, Deum esse supra ordinem nature; et in ejusmodi tempestatum varietate cogimur vel invitè agnosceere Dei manum operari, ipsuque adeo non otiosum esse in cœlo, nec duntaxat semel mundum creasse, ut ipsum relinqueret, sed omnia disponere, et ita regere creaturas suas, ut veliti nos sentire se nobis esse propinquum.*

Tropologicè versus hic à Patribus eleganter aptatur doctrinæ spiritali, quam in viris perfectis Deus tanquam in nubibus congregat. Ubi consistunt esse non statim copiam immodicam evagere, sed pro capiti aliorum sensum et quasi per guttas instillare. Satis tritum vulgareque est in divino sermone præcones verbi Dei appellari nubes; ad hoc siquidem munus à Deo advocantur, cum ex terrenæ humilitatis humo, et ex secuti

(1) Poeticum schema, quasi aquæ nubibus quasi utribus continerentur.

UT NON ERUMPANT PARITER DEORSUM, sed placidè et guttatim.

Aquas in nubibus pendulas diu destinet; omnia hæc nisi quotidie apparerent, miraculis accenserentur. (Grotius.)

lucis mari ac tumulis caelestis quâdam vi tollitur; ubi spiritus Dei agitati, quò ipse voluerit deducuntur, quemadmodum nubes è terra ac mari in aera sublata à ventis impelluntur. De quibus audi S. Hieronymum ad hunc Jobi locum sic dicentem : Per nubes sanctos doctores interpretetor, qui aquas evangelii portant et populi effundendas, ut irrigentur terre populorum, et de hac caelesti pluvia virtutum fruges spirituali operatione multiplicentur; quas aquas desuper abundantia defluentes ligat Deus in nubibus suis, ut unicuique secundum capacitatem cordis sui tantum doctrinæ tanquam aqua non effundat, quantum suscipientis possibilitas patitur, ne simul fortassis effusa obsint cordibus nimis valentibus abundantiore suscipere doctrinæ. etc.

Similia sunt que habet S. Gregorius Nazianzenus in Apologetico sub medio, ubi loquens de hoc argumento, per allusionem ad illud Pauli, Hebr. 6, 7 : Terra venientem super se bibens imbrem, et generans herbam opportunitum illis à quibus colitur, accipit benedictionem à Deo, confert colestem doctrinam non largissime pluvia, sed imbri tenuiter decidenti, atque : Quemadmodum ingens pluvia nequaquam majorem utilitatem parit quam ea que minori copia labitur; quippe cum illa vehementer tota terram devolvat ac distrat, forte que etiam ipsa agricolaum multat, hæc autem leniter et tranquille deflens, altissimæque illans pinguiorem terram efficit et cultorem juvat, spicamque ad maturum fructum nutriat; eodem modo nec copiosa verbi que allucens oratio sapienti oratione utilior censenda est; illa enim exigua fortasse voluptate affectum auditorem reliquit, simulque eum percussu aere dissolvit, nec quidquam aliud virum habet, quam ut verborum lenocinio quasi præstigiis quibusdam avidas hominum aures delinuat; hæc autem mentem penetrat, dilatatumque et spiritum implet, nec in ipso ortu exinguit, sed frugem ingentem paucis syllabis gignit. Hoc igitur ut contingat, necesse est ut Spiritus sancti assistentia nubem concludat et aperiat, prout operante consensit, ne potius obruat quam irriget. Plura luculentè de hoc argumento vide apud S. Gregorium Magnum, lib. 17 Moralium, cap. 14, ubi hunc versum fuscè et eleganter de sacris prædicatoribus exponit.

VERS. 9. — QUI TENET VULTUM SOLI SUI (1), ET

(1) Vultus divini solis est visibilis iste caeli conspectus. Cæsum vero dicitur solum Dei, quia in eo precipue majestatem suam caeli civibus exhibet, illudque habitat, et tenet, ut loquitur hoc loco sacer textus.

EXPANDIT, etc. Expandit aliquando nubes, que caeli conspectum eripiunt. (Menochius.)

TENET VULTUM SOLI SUI, id est, occultat quando vult faciem sui speciem caeli, hoc est, id quod solum et sereno caelo nobis apparet. Dicitur vero caelum solum Dei, quia Deus in eo quasi in palatio et throno regali gloriam suam et seipsum ostendit. Ita Olympiodorus. (Virinus.)

Pro tenet, in Hebræo est *constringit. Solum Dei, caelum; Isaiæ 66, 1, ejus facies obversa nobis, ac.* Eum Deus velut fumum sensum continet; diximus ad 4 Genesios. (Grotius.)

EXPANDIT SUPER ILLED NEBULAM SUAM. Tenere vultum perinde est ac continere faciem ne videatur. Solum verò Dei caelum appellatur, quod cæteris orbis partibus excellentius et dignius tantâ majestate sit : Hæc dicit Dominus : *Caelum sedes mea*, ait Isaias, cap. 66, 1. Vultum ergo solis sui vocat speciem caeli, sive id quod apparet cum caelum serenum aspiciamus. Dicitur autem expandere super illud nebulam, quasi dicas, velum throno oppandere, quò magis venerandum magisque metendum ejus solum apparet densis nubibus et spissis nebulis obtectum et obnubilatum, ut non nisi per caliginem quasi à remotis mortalibus videatur, utpote indignis ipsum in suâ lucida claritate prout in semetipso est contueri. Hinc legitur Deum Moysi et prophetis solum se nube velut sipario tectum ostendere, ut intelligamus hominum generi vis concedi, ut aciem mentis in lucem ejus inaccessam intendat. Unde Scriptura sacra quotiescumque significat Deum latere aut occultatum esse, adhibere plerumque solet vocabulum tenebrarum, aut nubis, aut nebulae, aut caliginis, vel quid simile, quò denotetur obscuritas. Sic in Psalmis : *Posuit tenebras latibulum suum; et caligo sub pedibus ejus*; quibus nimirum divinitas ejus absconditur, nec à nobis videatur, quemadmodum S. Gregorius lib. 7 Moralium, cap. 15, exponit his verbis : Caligo namque est ei sub pedibus, quia non in eâ claritate ac inferioribus cernitur, quâ in superioribus dominatur.

Le trône de Dieu, dans le langage de l'Écriture, est le ciel. Dieu cache ce trône à la vue des hommes, lorsqu'il le répand des nuages au-devant; et c'est lui qui a formé ces nuages. Job dit donc en peu de mots, pour faire voir la grandeur de Dieu, que le ciel même est son trône; et que pour nous dérober la vue de la majesté de ce trône, il forme souvent des nuées qui se répandent au-devant. Ce n'est là que la figure de ce qu'il fait d'une manière plus spirituelle pour se cacher à nos yeux, soit que nous le regardions en la personne de Jésus-Christ, dont la sainte humanité a été comme son trône, mais un trône qui nous est voilé présentement sous les espèces du Sacrement de nos autels, qui sont comme les nuages qu'il a voulu répandre au-devant, soit que nous le considérons dans la parole sacrée de ses Écritures, qui est aussi comme un trône où il repose pour la nourriture et l'instruction des fidèles; mais qui est remplie d'obscurités qui la voilent aux yeux des hommes; soit que nous l'envisagions dans l'Église, qui est en une manière très-véritable le trône du vrai Salomon, d'où il parle par la bouche de tous ses pasteurs, pour enseigner, pour conduire, et pour corriger ceux qui l'adorent comme leur maître divin; mais qui est souvent couverte de plusieurs nuages pour ceux qui se rendent indignes de la reconnaître par leur mère; soit enfin que nous le regardions dans l'âme du juste, qui est appelé le siège de la sagesse et où Dieu repose effectivement comme dans son trône, selon que le Fils de Dieu l'a déclaré en disant, que si quel qu'un gardait sa parole, il viendrait en lui avec son Père éternel et y ferait sa demeure; mais qui est souvent couvert de nuages durant cette vie mortelle, par les outrages, et par les persécutions qu'il souffre, qui sont comme des nuées que Dieu répand au-devant de son trône pour empêcher qu'il ne paraisse à découvert. Car le temps présent est le temps de la vie cachée en Dieu avec Jésus-Christ, comme dit l'Apôtre; et il est souvent avantageux à ce juste d'être ainsi couvert de nuages, qui cachent qu'il ne soit connu tel qu'il est aux yeux de Dieu, de peur que la vue des hommes ne lui devienne un sujet d'élevation. (Sacy.)

(1) Porro hanc caliginem divinè nobis describit S. Dionysius Areopagita, epist. 5, ad Dorotheum ita scribens : Divina caligo lux est inaccessa, quam inhabitare Deus perhibetur. Ad quem locum, si lubet, consule Paraphrasin Pachymera ac nostras Annotationes; et plura de hac caligine vide apud eundem Hierophantam, capite 1 et 2 mysticæ theologiæ mysticè explicata. Quin et Moyses de adventu suo Deus exterrito faciens : Veniam, inquit, Exodi 19, 9, ad te in caligine nubis. Alibi idem Moyses ascendens in montem ut cum Deo loqueretur, dicitur ingressus in *mediam nebula*; et cum plene jam perfectum tabernaculum inexplicabili presentie suæ splendore coherescere vellet Deus, operat *nubes tabernaculum, et gloria Domini implevit illud*, Exodi 40, 32. Sic in templi Salomonis dedicatione, cum solemnem pium gratulationem augustâ suâ majestate ornare, impleta Dei domus nube dicitur in libro Paralipomenon, seu *nebulâ*, ut in libris Regum; adeo ut merito Regius vates quasi orantis nobile spectaculum laude ac predicatione prosecutus exclamavit, Psal. 67, 55 : *Magnificèntia ejus in nubibus*. Quam magnificentiam ab æterno Patre in veteri Lege patefactam tantum abest ut Filius novo in Testamento imminuisse putandus sit, ut etiam cum nullârit; nam in suâ gloriosissimâ Transfiguratione, ubi elaxit *magnifica gloria*, ut D. Petrus testis oculatus prodidit, pro regico instructo et splendore eximie pompe grande veluti et blateum adhibuit eonopium candidæ nubis, non divinitate minus quam argenteâ luce radiantis; et cum victor remearet ad caelum, *nubes suscepit eum*, etc.; et quod subtiliter notatum à S. Chrysostomo, paternum currum deligere voluit jam toties à divinitate usurpatum, ad indicandam augustissimam dignitatem. Quomodo autem Deus à nobis hic per nebulam et caliginem mysticam cognoscatur, vide fusiùs à S. Gregorio lib. 7 Moralium cap. 15, explicatum. Est autem nubes et nebula symbolum obscuritatis et caliginis, in quâ, dum hic vivunt, perfectissimi etiam viri versantur. Quando igitur nobis audientibus de Deo habetur sermo, sensus nostri attollendi, vel potius eludendi et penitus abnegandi sunt, ut ipsum eum omni reverentiâ adoremus, nec in rebus terrestribus defixas cogitationes habeamus, quod efficiat, ut de ipso quidquam secundum sensum et captum nostrum imaginemur. Cæterum thronus Dei dicitur in caelo, non quod ibi sit ipse inclusus, sed ut nobis ostendatur majestatis ipsius sublimitas; nec quidquam de ipso modo nostro, et secundum ingenii nostri tardi et hebetis captum cogitemus. Denique transcendende sunt nobis omnes creaturæ, quando volumus rectè de Deo cogitare.

VERS. 10. — TERMINUM CIRCUMDEDIT AQVIS, USQUE DUM FINIANTUR LUX ET TENEBRE (1). A nubibus aereoque

(1) Donec mundus stabit. Sermo hic est de aquis maris, quæ Deus intra certos limites coarctans prohibet ne terram inundent. Hoc omnipotentis Dei prodigium celebrant frequenter sacri scriptores. Communis erat apud veteres sententia, aquas maris terrâ altiores esse. Certè cum terre et aquæ globus sphaericus sit, fieri utique non potest quin alicubi aquæ superiores sint arido solo. Verùm aliò spectabant : sero

caelo Jobus ad aquas, id est, proximum elementum, descendit, in quo illud præcipue considerat, quod

enim reharitur futurum ut si Deus aquas sibi permitteret, ac naturale pondus non contineret, super inferiorem tellurem sese devolverent. Inani hoc terrore mentes hominum beneficio nostrorum philosophorum liberatæ sint. Atque tamen semper constat futurum ut si Deus sapientiâ et vi suâ justum æquilibrium globi terrestris non contincat, statim omnia in pristinum chaos, unde ab Omnipotente olim deducta fuerunt, redeant. (Calmet.)

USQUE DUM FINIANTUR LUX ET TENEBRE, id est, perpetuo, quandiu erit lucis et tenebrarum vicissitudo. (Virinus.)

USQUE DUM FINIANTUR LUX ET TENEBRE, seu vicissitudo diei et noctis, id est, usque ad finem mundi. (Menochius.)

77. statutum, h. l. fines præscriptos significat, ut infra 38, 10. Proverb. 8, 27, 29, 27, ubi *circum definit, circumscriptis*, aut in toto circulo circumdedit, verbum hoc solo loco occurrns, cuius significatio tamen certa est ex nominibus cognatis supra, 22, 14. Isai. 40, 22, Proverb. 8, 27, et synonymo Isai. 44, 15. Conf. Michælis Supplem. p. 681. Dicitur וְלֹא יָדָע non est reddenda : *Ad finem usque*, scilicet, hec, quod sequitur, quasi significet, donec finem habeat lux et tenebræ; sed : *Ad consummationem*, i. e., ad consummatissimam et exactissimam rationem, ut infra, 28, 5, Nehem. 5, 21. Locum explanatu facilis, modo et tecum reputes, quam sibi veteres illi orbis delineationem inxerint. Nimirum hemisphaerium nostrum et boreale solum lumine solis collustratum pota erant; et quæ horizonti subsunt omnia ætervis tenebris demersa nantes. Tam ab ortu occasive nihil nisi maria inmensa volvi, quæ undique caelum tangerent, quibusque æthereis furnis incuberent. Unde apud et poetas ex Oceano, tanquam ex Thetidis thalamo, surgere orientem solem, ac rursus occidentem Oceano mergi legitur. Eundem, veteribus nempe et communem errorem erravit Virgilius. Sic enim ipse Georgic. 1, v. 240, seqq. : *Mundus ut ad Scythiam Riphaeasque eridas arcæ* *Consurgit, premitur Libyæ æveas in Austrum.* *Hic vertex nobis semper sublimis; et illam* *Sub pedibus Styx alta videt, manesque profundi.* *Illic, ut perhibent, cui intempestus silet nec* *Semper, et obliata demersum nocte tenebræ;* *Aut vultu à nobis aurora diuque rediit.*

Sed crescente, per iteratas observationes, astronomorum peritiâ, his veriora jam docet Manilius. Ex antiquâ autem illâ, quam memoravi, hypothesis, et limites lucis et tenebrarum in eo circulo videt positos, qui nostrum hemisphaerium terminat. Quæ loca quàm mari undique circumsepta crederentur, hinc consentaneè, etsi minus verè, dicitur Deus, et velut circino in superliciem aquarum ducto, lucem à tenebris discrevisse. Geminus plane huc nostrum locum Proverb. 8, 27. Neque obest quòd prius tenetur super vacuo (עַל-רֵיקָה) suspensus induxerit; quidni enim super vacuo et nihilo, quæ aliud futurum non habet, quò innitatur, præter vim conditionis omnipotentem? Boullier. Similiter Parcau de immortalitatis Notitiis, p. 224, verba וְלֹא יָדָע וְלֹא יָדָע vertit : *Ad lucis usque tenebrarumque confinia.* et Describitur, inquit, extremum vultus locus, ubi lux et tenebræ se tangere videntur. Nimirum horizon, quem dicimus, pro lucis ac tenebrarum terminum non haberi poterat à vulgo, cum interdu supra eum locum ubique apparere viderent, infra verò nil nisi tenebras esse tenebras fingerent. Hunc autem terminum Deus pingitur dixisse super aquas, maris videlicet, quo terram undique circumtingebat popularis opinio. Intelligitur ergo magnum illud et immensa altitudinis spatium, quod supra terram circumnotatum videtur et cuius extremâ in parte circi-

maximè mirantur homines, quod tanta illa tamque sapiens aqurum moles, eo præsertim tempore cum à ventorum rabie hinc atque inde turbatur et tumescit, non excedat littora, id est, definitis à Deo terminis, intra quos divinum præceptum illam ineluctabili firmitate coercuit. Ita Sanctus, et passim omnes. Quod sanè majoris est admirationis, si mare, quod nonnulli putant, supra littora, que maris sunt claustra, sursum attolitur. Quod de re vide Pererium, lib. 1 Commentariorum in Genesim, et Cominbricenses lib. 2 de Colo, quest. 4, aliosque, qui hoc ex professo disputant. Nec verò agendam mihi judicavi questionem illam, an aqua maris altius et editior quam terra sit; et an dicenda sit ex natura sua intra terræ cavernas subsidere, vel potius divini potentia coerceri, et quasi in aggerem extolli, ne terram universam demergat; id enim philosophis dimitto. Sanè nihil semper verisimilior apparuit eorum sententia, qui affirmant aquas maris non aliquà vi contra naturam cohiberi, sed sponte, et secundùm naturam in terræ cavernas et hiatus fluxisse. Quapropter cum audis Deum terminum possuisse, aut circumdedit, et legem indidisse, ne transiret fines suos, per legem ipsius aque, naturam intellige suo nutu et naturâ ad inferiora decurrerent; liquida enim est et gravis; atque adeò in declivi consistere se non potest, neque ascendere ad superiora; per terminum autem, ipsamet terram, que cum ex parte ad habitationem hominum editor sit marinis undis, obrui nequaquam potest. Quia verò Deus optimus maximus cas naturas terræ atque aquæ indidit, propterea mari terminum circumdedit, et legem præfixisse merito dicitur. Plura de his vide infra, cap. 38, vers. 8. Quando autem ait hoc locum habitura usque diem fiantur lux et tenebræ, significat hunc ordinem nunquam interruptum iri, quàm diu hic mundi status permanebit, et erit vicissitudo diei ac noctis usque ad consummationem sæculi.

VERS. 11. — COLUMNÆ COELI (4) CONTREMISCUNT, ET

« eorum cum terrâ conjunctum apparat. Prius hemistichium Syrus ita reddidit: *Designant circumhunc super faciem aqurum*. Pro *וְהָיָה* interpretem illum Bergius *וְהָיָה* legisse putat, quod et ipse recipiendum censet, ut sic vertendus sit hic versus. *Constituit motum orbium celi* (coll. *וְהָיָה*, supra 22, 14), *circum supraque mare, quo staturus sunt diei noctisque vices*. (Rosenmüller.)

Mare inclusit littoribus. In Hebræo magis poetice:

Melan aquis circumscriptis, celum circum. (Grotius.)

(1) Nominis columnarum celi ea vis immut potest, que validò nexu omnia ligat, continet, ac servat; eorum ipsum, quæ nunc exhibetur, solidum, stabile; vel etiam angeli, et cœlestes illæ virtutes, quas motum cœlestium moderatice esse veteres fatebantur; montes denique, quos interdum *columnas celi* appellatos fuisse, satis constat. Similes phrasas amat poetæ, et Jobi stylus poeticum plane sapit. Atlas, si poetas audias, columna est cœlum fulcians:

*Atlas, subducto tracturus vertice cœlum
Sidera nudiferum fulcili caput, ætherensque
Erigit æternum compages ardua cœli.*

Petronius de cælo quodam monte ita canit:
Totum ferre potest humeris insistantibus orbem.
(Calmet.)

PAVENT AD NUTUM EJUS. id est, firmamenta, quibus ipsa cœli machina per se firma nititur, contremiscunt tonitruis, fulguribus et orbis concussionibus; tum enim videntur columnæ hujus universi vacillare, obsequio totus quasi loco commoveri atque subverti, non secus ac domus aut moles que columnis innititur, si illius columnæ concutiantur, et tremant. Verum quidem est nullas esse columnas que cœlum sustineant; sed hæc similitudine Jobus utitur, quia magna ædificia et loca vasta, que seipsa sustinere non possunt, columnis sustentantur. Ut, v. g., si quis magnam templum construat, necesse est columnas adhiberi, que tantam ædificii molem fulcant. Idem igitur de cœlo judicatur; quod quidem tanti ædificii species habet, ut columnas requirere videatur; nulla tamen in ipso sunt, sed vis Dei supplet id, quo homines in suis ædificiis carere non possunt. Quando igitur Jobus de columnis loquitur, hoc sibi vult: Si tonat, si libet Deo tempestatem aliquam immittere, aerem reboare, et perinde esse ac si fundamenta et columnæ cœli eo strepitu concuterentur; ut sciamus Deum sicut esse supra

Multa hoc capite dicuntur admiranda, que variè à variis exponuntur, et difficile est de sensu literali dicere, cum Hebræa sint obscurissima. Illud tamen constat, Job hic docere, quod Deus humano auxilio aut consilio nequaquam indiget, et quod ex admirandis ejus operibus manifestissimum sit, eum esse summè potentem et sapientem. Quod si in his verbis: *Columnæ celi contremiscunt*, etc., de angelis sermo est (quod multi volunt) dicuntur illi contremiscere et pavere, propter reverentiam et considerationem divinæ majestatis, et in primis terribilium judiciorum ejus. Unde et in præfatione Misse Ecclesiæ canit: *Per quem, scilicet Christum, majestatem tuam laudant angeli, adorant dominatibus, tremunt potestates*, etc. Et eodem modo vers. 5: *Ecce gigantes genuit sub aquis, de viris potentibus jam mortuis intelligitur*. Pro *gigantes* enim, *liebr. est mortui*. (Estius.)

COLUMNÆ COELI, ipsa cœli machina. Aliqui de angelis intelligunt, aut de montibus, qui arduo vertice cœlum fulcire videntur. (Menochius.)

COLUMNÆ COELI, id est, firmamenta et robora cœlorum, contremiscunt tonitruis, fulguribus et orbis concussionibus. Tum enim videntur quasi columnæ universæ vacillare et loco moveri. Allegoricè sanctus Gregorius et sanctus Thomas id de angelis colorum motoribus exponunt, ut hic locus respondeat alteri supra, cap. 9, vers. 15. (Tirinus.)

Poeticè *columnas celi* dicit montes altissimos, qui cœlum quasi sustinere videntur; unde de Atlante fabula.

ET PAVENT AD NUTUM EJUS. In Hebræo: *Ad increpationem ejus*. Sic Hebræi vocant tonitruum. (Grotius.)

ET PAVENT, *וְיָרְאוּ*, et obstupescunt, attonite sunt, ut cum quis à superiori objurgatur, nesciens qui se vertat. *Et admirabatur, et commovebatur, stupens*. Hoc jam non de motu columnarum, sed molarum fitione. Columnas celi titubantes increpat, et consistunt. Ita enim attenti solent, q. d. *Movet aerem, et motum componit nutu*.

AD NUTUM EJUS, *וְיָרְאוּ*, ab *increpatione*, i. e., à tonitruo, quod similiter describitur Psal. 18, 16, et 104, 7. Vult ad objurgationem et mandatum ejus attente sunt. Quidam hunc versum connectunt cum præcedente, repetentes *וְיָרְאוּ*, quasi hic describitur consummatio mundi. Vers. 10: *Uisus ad consummationem lucis*, v. 11: *Uisus diem columnæ celi concutiantur*, etc. Sed præstat hæc per se accipere de tonitruo, etc. (Synopsus.)

omnia, et illic habitare, ut omnia gubernet; non quod illic sit inclusus. Sed dum ista proponuntur, demus operam, ut sursum sensus et animos nostros tollamus, et de ipso cogitemus ad eum cum omni reverentiâ et humilitate adorandum, ut nihil de ipso carnale et terrenum imaginemur.

Possent etiam sic accipi et explicari, ut sit poetica catachresis, et sit sensus, ac si dicat: Cœlum ipsum summè reverentiâ et obedientiâ naturali quasi servus contremiscens creatori suo ac Domino servit et obediunt. Possunt etiam per columnas cum S. Gregorio et S. Thoma intelligi cœlestes virtutes, sive angeli cœlorum motores et gubernatores, ut respondeat hic locus capitis 19 versuti 25. Neque obstat imposita columnis ædificia quiescere, ab angelis verò supremum illud Dei officium cieri; non enim in situ, figurâ, vel quiete, sed in virtute similitudo consistit. Atque adeo sicut columna est ædificii virtus, firmamentum, robur, ita angelus cœli virtus, vis, firmamentum robur appellatur. Tremor autem ac pavor nihil pœnæ, sed reverentiæ castique timoris plurimum significat. Constat enim clarissimorum hominum sententiis timorem castum, et quem theologi reverentialem nuncupant, hæere in calidibus, et *permare in seculum ætatis*, ut poeta sanctus auro et lauro coronatus ait. Et Ecclesiæ dogma est in arcanâ liturgiâ consecratum, *tremere potestates*, in curiâ angelicâ non postremas, dum in luce atque oculis divinæ majestatis humillimè strate et abjecte contremiscunt et pavent ad nutum ejus. Sic in altis cœli palatiis gloriosi reges deponunt coronas ante pedes ejus; quippe agnoscat atque suspiciunt immensam illam interminatamque supra se Numinis potentiam et venerandam majestatem, in ejus oculis et splendore magnificæ gloriæ nihil est omnis creatura, quam niçtu et subito uno nutu spargere in pulverem potest, atque è natura finibus exterminare; hinc auctorem suum pavent et verentur, et è nihilo suo amoris alii subvehuntur ad honorandum metu pio Numen, et omni mente animoque venerandum. Sed *timor hic non perturbat, sed confirmat*, inquit S. Augustinus, tractatu 45, in Joannem. Et de singulis dici potest illud Fulgentii in Præfatione ad Monium: « Non timet formidine criminis, sed robore puritatis, et firmitate virtutis. » Porro *nutus*, expeditionem ad obediendum imperatis celerissimam facillimam demonstrat. Et quidem ex hoc capite Dei potentia et sapientia summopere in admiratione habenda. Unde cum ab initio capitis Baldadi circa Dei providentiam et omnipotentiam rationibus Job occurrisset, exi psisque naturæ operibus argumentum hoc non mediocriter illustrasset, ita pulchrè proseguitur.

VERS. 12. — IN FORTITUDE (1) ILLIUS REBENTË MARIA CONGREGATA SUNT; ET PRÆDENTIA EJUS PERCUSIT

(1) Potentia illius.
PRÆDENTIA EJUS, sapientia ejus.
PERCUSIT SUPERBUM, mare superbum ac tumens coercuit.
(Menochius.)
PERCUSIT (Deus) SUPERBUM; supple, elementum istud, nempe mare, cujus ferociam solo nutu « quo re-

SUPERBUM. Hujus versiculi primum hemistichium Pagninus, Cajetanus et alii legunt: *In potentia ejus pressit*, et etiamnum littoribus quasi frenis coercet. (Tirinus.)

In Hebræo: *Vi sua scidit mare*, nempe Erythreum, ut Hebræi transirent.

PRÆDENTIA EJUS PERCUSIT SUPERBUM, Phœnæm. In Hebræo *וְיָרְאוּ*, *superbi*, sed subintelligitur *וְיָרְאוּ*, *rit*, ut sæpè. (Grotius.)

וְיָרְאוּ potentia sive virtute, ejus vel sui. REBENTË MARIA CONGREGATA SUNT, *וְיָרְאוּ* *id est* *didit* (i. e., *fundit, disruptit, vel dirumpit*) *mare*, vel 1^a in primâ illâ aqurum congregatione, Gen. 1, 9, cum aquæ veluti corrugabantur, etc.; vel 2^a in Ægypto, in gratiam Israelitarum. At Jobus fuit ante illud tempus; vel 3^a sermo est de actu continuo, seu consueto, q. d. *Discurrere solet, scilicet per ventos atque ita excitat tempestatem*. Confer Isa. 51, 15. Refero ad id quod Deus assidue facit; *fundit mare, et velut corrugat*, ut R. Salomo, inquit, cum fluctus in eo excitat, qui velut rimarum et rugarum in mari speciem referunt. Alii, *quiescit mare*, sedatur mare cum agitur; *וְיָרְאוּ* sumunt pro *וְיָרְאוּ*; hinc *וְיָרְאוּ* *requies*. Malo *וְיָרְאוּ* sumere ut Job. 7, 5, et Isa. 51, 15, pro *fundere*; q. d. *Dividit, i. e., conturbat tranquillum mare, atque ita agit fluctibus, ut naves et omnia in eo concutiantur*. Possent accipi de mari, cum, postquam exundavit in terram, sive in claustra sua recipit, quia tunc, ut dictum est, rimas et veluti rugas contrahit.

PRÆCESSIT SUPERBARI, nempe elementum, h. e., mare, mare elevatum et quasi ferocitius, ut Job. 38, 11, Jer. 12, 5 et 49, 19, etiam fluctus *superbi* dicuntur. Vide Ps. 107, 25, 29, et Matth. 8, 24, 26: *וְיָרְאוּ* *percutit* (vel *vulnerat, discidit, percellit, transfigit, elegans metaphora, i. e., compescit*) *robur, superbum, superbum*, sub. *וְיָרְאוּ* *nempe Phœnæm*. *Vel elationem* (ferociam, sub. *ejus*) *vel fortia maris; vel pelagus, superbus fluctus ejus*, Heb. *superbum*, i. e., *sedat mare commotum*. Alii *cetum*; alii *Ægyptum*. Ità *וְיָרְאוּ* *abique* sumitur, nisi hic et Job. 9, 15. Sed præstat ad mare, ut ceptum est, referri. (Synopsus.)

« Par sa puissance il a séparé la mer, et par sa sagesse il a noyé ou submergé l'orgueil. — Il semble d'abord que ceci ne peut s'entendre que du passage de la Mer-Rouge et des Égyptiens qui y furent noyés. (L'Égypte est quelquefois appelée *Hebath*, à cause de l'orgueil de ses rois.) Mais serait-il possible que Job eût connu ce prodige, et par conséquent, tout ce qui l'avait précédé et suivi, et qu'il eût jamais rien dit du peuple d'Israël, de ses lois, de Moïse et de tant de merveilles qui se seraient passées dans son voisinage? La chose est absolument sans vraisemblance; et non seulement le texte que nous expliquons ne doit point obliger un interprète attentif à y donner un tel sens, mais il le conduit au contraire à un événement plus ancien, s'il veut bien considérer toute la liaison de ce qui précède et de ce qui suit.

La voix effrayante du tonnerre, dit Job, doit faire soulever que Dieu est le maître absolu de tous les mouvements de la nature, et que c'est à lui seul qu'elle obéit. C'est par son ordre que la mer, qui couvrait toute la terre, s'est divisée pour en laisser paraître autant que Dieu en a voulu, et c'est par son ordre que la mer s'est une seconde fois répandue sur toute la terre pour noyer les pécheurs, dont l'orgueil et l'impiété étaient montés à leur comble. Ces deux exemples font voir que tout ce que nous regardons comme naturel, n'est que l'accomplissement des volontés de Dieu. La terre deux fois inondée, et la mer deux fois divisée pour la laisser libre, sont des preuves que tous les hommes, que la terre et la mer, que tout l'univers ensemble, ne sont que ce que Dieu veut et de la manière dont il le veut, que sa justice et sa miséricorde règlent tous les événements, et que tous les pécheurs qu'une fausse paix endort, doivent trembler